

OTA-ONALARNING TENG HUQUQLILIGI TAMOYILINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Murodullayeva Narsis Alisher qizi

narsisusmonova001@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15624404>

Annotatsiya. Mazkur tezisda ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilining huquqiy asoslari, amaliy tatbiq etilishi hamda uni takomillashtirishning dolzarb yo'nalishlari tahlil etilgan. Oila institutida ota va onaning farzand tarbiyasidagi teng mas'uliyati, ularning huquq va majburiyatlarining muvozanatli taqsimlanishi jamiyat taraqqiyoti va sog'lom avlod tarbiyasida muhim omil sifatida ko'rilmoqda. Tezisda milliy qonunchilik va xalqaro huquqiy hujjatlar doirasida ota-onalik huquqlari tahlil qilinib, mavjud muammolar va taklif etilayotgan islohotlar yoritilgan. Shuningdek, ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini takomillashtirish bo'yicha huquqiy, institutsional va ijtimoiy mexanizmlarni rivojlantirish istiqbollari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar. Tenglik tamoyili, me'yoriy hujjatlar, teng imkoniyatlar, ijtimoiy adolat, ijtimoiy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash tizimlari.

PROSPECTS FOR IMPROVING THE PRINCIPLE OF EQUAL RIGHTS OF PARENTS

Murodullayeva Narsis Alisher qizi

Master's degree student of Tashkent State University of Law

Abstract. This article analyzes the legal foundations of the principle of equal rights of parents, their practical implementation and current directions for its improvement. The equal responsibility of fathers and mothers in raising children in the family institution, the balanced distribution of their rights and obligations are considered an important factor in the development of society and the upbringing of a healthy generation. The article analyzes parental rights within the framework of national legislation and international legal instruments, highlights existing problems and proposed reforms. It also substantiates the prospects for the development of legal, institutional and social mechanisms for improving the principle of equal rights of parents.

Key words: The principle of equality, regulatory documents, equal opportunities, social justice, social and economic support systems.

ПЕРСПЕКТИВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРИНЦИПА РАВНОПРАВИЯ РОДИТЕЛЕЙ

Муродуллаева Нарцис Алишер кизи

Студент магистратуры Ташкентского государственного юридического университета.

Аннотация. В статье анализируются правовые основы принципа равноправия родителей, их практическая реализация и современные направления его совершенствования. Равная ответственность отцов и матерей за воспитание детей в институте семьи, сбалансированное распределение их прав и обязанностей рассматриваются как важный фактор развития общества и воспитания здорового

поколения. В статье анализируются родительские права в рамках национального законодательства и международно-правовых актов, выделяются существующие проблемы и предлагаемые реформы. Обосновываются перспективы развития правовых, институциональных и социальных механизмов совершенствования принципа равноправия родителей.

Ключевые слова: Принцип равенства, нормативные документы, равные возможности, социальная справедливость, системы социальной и экономической поддержки.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyili — jamiyatda tenglikni, adolatni va inson huquqlarini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Bu tamoyil, avvalo, ota-onalarning o'zaro huquq va majburiyatlarini teng taqsimlashni nazarda tutadi. Ota-ona huquqlari va farzand tarbiyasidagi mas'uliyatlar, jinsga qaramay, teng taqsimlanishi kerakligi haqiqatini anglash, zamonaviy jamiyatda muhim ahamiyatga ega. Shunga qaramay, ayrim mamlakatlarda va oilalarda bu tamoyilni amalga oshirishda hali ham qator muammolar mavjud. Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini takomillashtirish uchun bir qator yo'llar mavjud.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyili, faqat oilaviy hayotni yaxshilash emas, balki butun jamiyatning rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Tenglik tamoyili asosida, ayollar va erkaklar o'z oilaviy vazifalarini birgalikda bajarishi kerak, shuningdek, farzand tarbiyasida hamda mehnat bozorida teng imkoniyatlarga ega bo'lishlari lozim. Bu nafaqat gender tengligini ta'minlashga yordam beradi, balki oilalarda adolatni ham rivojlantiradi. Oiladagi o'rni va roli teng bo'lgan ota-onalar, o'z farzandlariga ham teng huquqlilikni namuna qilib ko'rsatadilar, bu esa kelajak avlodlarning ham jinsga asoslangan stereotiplarga qarshi kurashishiga olib keladi.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini amalga oshirishda qonunlar va me'yoriy hujjatlar juda muhim o'rin tutadi. Birinchi qadam, barcha ota-onalarga teng huquqlarni ta'minlovchi qonunlarni ishlab chiqish va mavjud qonunlarni takomillashtirishdir. Misol uchun, ota-onalar uchun ish joylarida teng imkoniyatlar yaratish, ularning farzandlarini parvarish qilishda bir xil sharoitlar taqdim etish zarur. Shuningdek, farzandlarni tarbiyalashda teng mas'uliyatni belgilovchi qonunlar va normativ hujjatlar yaratilishi kerak. Masalan, ko'plab mamlakatlarda ayollarga ko'proq oilaviy mas'uliyat yuklanadi va bu holat ularning ish faoliyatida bir qator cheklovlarga olib keladi. Erkaklar va ayollar o'rtasida mehnat va oilaviy mas'uliyatlarni teng taqsimlashni ta'minlovchi qonunchilik ishlab chiqilishi zarur.

Ota-onalarga o'z farzandlarini tarbiyalashda teng imkoniyatlar yaratish uchun ijtimoiy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash tizimlari kerak. Masalan, ota-onalar uchun yillik ta'til, o'qish yoki ishlash uchun moslashuvchan ish sharoitlari taqdim etilishi lozim. Ayollar va erkaklar o'rtasida moliyaviy tenglikni ta'minlash, mehnat bozorida o'xshash ish sharoitlarini yaratish, ayollarni ish bilan ta'minlash, ular uchun teng daromadlar olish imkoniyatlarini yaratish zarur. Ayollar oilaviy mas'uliyatlarni ko'proq o'z zimmalariga olishadi, bu esa ularning ish va iqtisodiy faoliyatga qo'shilishiga to'sqinlik qiladi. Bu muammoni bartaraf etish uchun davlatlar ijtimoiy va iqtisodiy siyosatlarni ishlab chiqishi kerak.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini o'rgatish uchun o'qituvchilar, tarbiyachilar va jamiyat a'zolari uchun maxsus treninglar va targ'ibot ishlari o'tkazilishi kerak. O'quvchilarni boshlang'ich bosqichdan boshlab tenglikka asoslangan tarbiya olishlari muhim. Bu orqali

kelajakda yosh avlod uchun gender tengligi haqida to'g'ri fikrlar shakllanadi. Ko'plab jamiyatlarda ayollar va erkaklar o'rtasida gender stereotiplari mavjud. Bu stereotiplar bolalar tarbiyasida ham namoyon bo'lishi mumkin. Ularni bartaraf etish uchun maxsus treninglar va tarbiyaviy dasturlar ishlab chiqilishi zarur.

Ommaviy axborot vositalari (OAV) ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini keng targ'ib qilishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Televizion dasturlar, reklama, filmlar va jurnallarda gender tengligini targ'ib qilish, jamiyatdagi stereotiplarga qarshi kurashish muhimdir. OAVda ko'pincha ayollar oilaviy vazifalar bilan bog'liq faoliyatni, erkaklar esa tashkiliy ishlarni amalga oshiradi. Bu holatni o'zgartirish va teng huquqlilikni namoyish etish uchun OAVning rolini kuchaytirish zarur.

Yana bir masala, mehnat bozorida tenglikni ta'minlash uchun mehnat qonunchiligini yangilash kerak. Ayollar va erkaklarga o'qish, ishlash va oilaviy vazifalarni bajarish bo'yicha teng sharoitlar yaratish uchun mehnat qonunchiligida yangilanishlar talab etiladi. Ota-onalar uchun ota bo'lish va ona bo'lish huquqlari bir xil bo'lishi kerak. Buning uchun moslashuvchan ish vaqti, masofaviy ishlash, yillik ta'til va boshqa qulayliklar yaratish zarur. Mehnat qonunchiligida gender tengligini ta'minlashga qaratilgan holatlar ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Bu sohada yangilanish va yaxshilanishlarda asoslangan islohotlar zarur.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini takomillashtirish uchun bir qator yo'llar mavjud. Qonunchilikni kuchaytirish, ijtimoiy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish, o'qituvchilarni va jamiyatni tarbiyalash, OAVning rolini oshirish, mehnat qonunchiligini yangilash — bu yo'llar jamiyatda haqiqiy tenglikka erishish uchun muhim qadamlar hisoblanadi. Ota-onalar o'rtasida teng huquqlarni ta'minlash, kelajakda farzandlarning o'zaro hurmatga, tenglikka asoslangan qadriyatlarni singdirishga xizmat qiladi. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda adolat, tenglik va barqaror rivojlanishni ta'minlaydi.

Ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini takomillashtirish, jamiyatdagi adolat, tenglik va barqaror rivojlanishni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Bu tamoyilni amalga oshirish nafaqat oiladagi, balki jamiyatdagi ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlarni ham o'z ichiga oladi. Teng huquqlilikni ta'minlash uchun amalga oshirilgan har bir qadam, jamiyatning boshqa sohalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Birinchi o'rinda, ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini amalga oshirishda qonunchilikning roli juda katta. Ota-onalar uchun teng huquqlarni ta'minlovchi qonunlar nafaqat oilaviy mas'uliyatlarni teng taqsimlashni, balki gender tengligini ta'minlashga ham xizmat qiladi. Jamiyatda ayollar va erkaklar o'rtasidagi ijtimoiy rol farqlari ko'pincha qadimgi stereotiplarga asoslanadi, shu sababli, bu stereotiplarni bartaraf etish uchun yangi qonunlar ishlab chiqish va mavjud qonunchilikni takomillashtirish zarur. Shu bilan birga buni xal orasida targ'ib etib, kishilarning huquqiy va ijtimoiy savodxonligini oshirish kerak.

Ikkinchi jihatdan, ijtimoiy va iqtisodiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish juda muhim. Ota-onalar uchun moliyaviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarining mavjudligi, ayniqsa, ayollar uchun mehnat bozorida teng imkoniyatlar yaratishga yordam beradi. Shuningdek, ayollarni ishga joylashtirish va ularning mehnat sharoitlarini yaxshilash, oilaviy mas'uliyatlarni teng taqsimlash uchun ota-onalar o'rtasida o'zaro hamkorlikni rivojlantiradi. Masalan, ota-onalar uchun yillik ta'til va boshqa qulayliklar yaratish, oilaviy parvarishning muhim bir qismi sifatida qaralishi kerak. Shuningdek, jamiyatda teng huquqlilikni targ'ib qilish

va uni o'quvchilarga erta yoshdan o'rgatish zarur. Gender tengligini o'rganish va targ'ib qilish uchun o'qituvchilarning tayyorlanishi, jamiyatdagi qarashlarni o'zgartirishda asosiy vosita hisoblanadi. Bolalar va yoshlar, ularning oilaviy rollari, jinsiy stereotiplarga qarshi kurashish orqali, kelajakda teng huquqlilikni yanada kengroq targ'ib etadilar. Ommaviy axborot vositalari (OAV) ham bu borada muhim vosita bo'lib, ularning roli yirik. OAV, ayniqsa, televideniye, radio va internetda tenglikni targ'ib qilish orqali, oilalarda teng huquqlilikning ahamiyatini ko'rsatadi. Mediada erkak va ayol rolining teng ravishda aks ettirilishi, oilaviy mas'uliyatlarni birgalikda, bir xil darajada bo'lishini ifodalash kerak. Bu, albatta, jamiyatda yangicha qarashlarni shakllantirishga yordam beradi.

Mehnat qonunchiligini yangilash va zamonaviylashtirish ham ota-onalarning teng huquqliligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Masalan, masofaviy ish, moslashuvchan ish vaqti va ota-onalar uchun maxsus ta'tilni yaratish, ayniqsa, ayollar va erkaklar o'rtasidagi ish va oilaviy mas'uliyatlarni teng taqsimlashga yordam beradi. Bunday chora-tadbirlar, nafaqat ayollarni mehnat bozoriga jalb qilishni, balki erkaklarning oiladagi mas'uliyatini orttirishni ham ta'minlaydi. Shu bilan birga, ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini jamiyatda to'liq amalga oshirish uchun hali ko'p ishlar qilish zarur. Gender tengligini ta'minlash, jamiyatda jinsiy rollar va stereotiplarga qarshi kurashish, ijtimoiy va iqtisodiy tizimlarni yaxshilashda doimiy yangilanishlarni talab qiladi. Yalpi ravishda, bu boradagi harakatlar o'zining ijobiy ta'sirini faqatgina ota-onalar va farzandlar, balki jamiyatning barcha qatlamlarida his etilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, ota-onalarning teng huquqliligi tamoyilini takomillashtirish, jamiyatdagi tenglik va adolatni mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim bir masala bo'lib, bu yo'lda amalga oshirilgan har bir qadam kelajakda yanada barqaror va adolatli jamiyat qurilishiga olib keladi. Bu yo'ldagi sa'y-harakatlar ota-onalarning haq-huquqlarini ta'minlash, farzandlarni tenglikka asoslangan qadriyatlar bilan tarbiyalash va jamiyatda tenglikni ko'proq o'rnatishga imkon yaratadi.

Jamiyatda gender stereotiplari uzoq vaqt davomida shakllangan va ko'plab sohalarda, jumladan, ish joylarida, o'qish va ta'lim tizimida, shaxsiy munosabatlarda va siyosatdagi qarorlarda muhim rol o'ynab kelgan. Gender stereotiplari shaxslarning turli ijtimoiy guruhlariga oid rollarini aniq belgilab beradi, bu esa ayollar va erkaklarga turli imkoniyatlar yaratishga yoki ularni cheklashga olib keladi. Ushbu stereotiplarni bartaraf etish, jamiyatda tenglikni ta'minlash va genderga asoslangan ijtimoiy adolatsizliklarni kamaytirish uchun zaruriy qadamdir. Gender stereotiplari jamiyatda erkak va ayollar uchun turli xil rollarni belgilab qo'yadi. Masalan, ko'plab ijtimoiy normativlarda erkaklar kuchli, qat'iyatli, tashqi faoliyat bilan shug'ullanuvchi va rahbar sifatida tasvirlanadi. Ayollar esa ko'proq oilaviy rolga ega, g'amxo'r va uyda qolganlar sifatida tasavvur qilinadi. Bu stereotiplar ko'plab sohalarda, jumladan, ta'lim va ishga joylashish, mehnat bozorida lavozimlar va hatto siyosiy qarorlar qabul qilishda o'z aksini topadi. Shu tariqa, jamiyatda gender stereotiplari ko'proq ijtimoiy tengsizliklar, kamsitish va diskriminatsiyalarga olib keladi. Jamiyatda gender stereotiplari mavjudligi, ayniqsa, ayollarning mehnat bozoridagi, ta'lim tizimidagi va siyosatdagi o'rinlarini cheklashga olib keladi. Shuningdek, erkaklar uchun ham, bu stereotiplar emotsional ifodani cheklaydi, jismoniy yoki rahbarlik rollari uchun mavjud bo'lgan imtiyozlarni yaxshilashga imkon bermaydi. Natijada, bu faqat o'zgacha qarashlarga ega bo'lganlarni emas, balki butun jamiyatni

o'zgarishdan mahrum qiladi, chunki teng imkoniyatlar va yondashuvlar jamiyatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shish uchun zarur bo'lgan asosiy omillardandir. Shu sababli, gender stereotiplari bilan kurashish, jamiyatning barcha sohalarida tenglikni ta'minlash va ushbu stereotiplarni bartaraf etish uchun aniq va samarali choralarni ko'rish zarur. Ushbu materialda gender stereotiplari va ularning jamiyatga ta'siri, shuningdek, bu stereotiplarga qarshi kurashish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan asosiy chora-tadbirlar tahlil qilinadi. Har bir sohada tenglikka erishish, faqat jamiyatdagi har bir fuqaroning imkoniyatlarini kengaytirish bilan cheklanmaydi, balki uning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Gender stereotiplari aniq bir jinsga oid ijtimoiy kutishlar va xulq-atvor standartlarini belgilaydi. Ayollar uchun, masalan, uy-joydagi ishlar, parvarishlash va emotsional qo'llab-quvvatlash kabi rollar kutiladi, erkaklar esa ko'pincha professional muvaffaqiyat, liderlik va kuchli jismoniy qobiliyatlarni ko'rsatishi kerak deb hisoblanadi. Bu stereotiplar shaxslarning o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishi va potensialini ro'yobga chiqarishi uchun katta to'siq bo'lishi mumkin. Ushbu stereotiplar faqat shaxsiy darajada emas, balki jamiyatda keng tarqalgan normativ me'yorlarga aylanadi. Misol uchun, ish joylarida ayollar ko'pincha "ko'proq g'amxo'r" va "diplomatik" bo'lishlari kutiladi, erkaklar esa "murosasiz" va "lider" sifatida qaraladi. Bunday yondashuvlar jamiyatda xulq-atvor va qarorlar haqida noto'g'ri tasavvurlarni yaratadi va eng asosiysi, turli jinslar o'rtasidagi tenglikni cheklaydi.

Gender stereotiplari jamiyatda ilgari surilgan qadimiy ijtimoiy normativlarga asoslangan bo'lib, ularning bartaraf etilishi jamiyatning umumiy taraqqiyotiga katta hissa qo'shadi. Jamiyatda gender tengligini ta'minlash uchun barcha sohalarida, jumladan, ta'lim, media, mehnat bozorida va yuridik tizimda o'zgarishlar zarur. Boshqacha aytganda, gender stereotiplari bilan kurashish uchun barcha ijtimoiy qatlamlar birgalikda harakat qilishlari kerak, chunki faqatgina jamiyatdagi barcha a'zolar tenglikka intilish orqali gender diskriminatsiyasini bartaraf etish mumkin. Jamiyatda gender stereotiplari ko'plab ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy masalalarni murakkablashtiradigan omil bo'lib, ular odamlarning o'z imkoniyatlarini amalga oshirishiga va jamiyatdagi o'z o'rnini topishga to'siq bo'ladi. Ushbu stereotiplar erkaklar va ayollarni aniq bir rolga qo'yib, har bir jinsga xos xulq-atvor va kutishlarni belgilaydi. Bu holat, ayniqsa, ayollarni uy ishlariga, parvarishlashga, va boshqa "traditsion" rollarga, erkaklarni esa yuqori lavozimlar, rahbarlik, va tashqi ishlar bilan bog'laydi. Natijada, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizliklar va imkoniyatlarning noaniqligi yuzaga keladi. Gender stereotiplarini bartaraf etish faqat shaxslar o'rtasidagi tenglikni ta'minlab qolmay, balki jamiyatning barcha sohalarida rivojlanish va yaxshilanishga erishish uchun muhimdir. Masalan, ayollarni ish joylarida va rahbarlik lavozimlarida teng imkoniyatlar bilan ta'minlash, ular uchun mehnat bozorida hamda siyosatda haqiqiy o'sish imkoniyatlarini yaratish, jamiyatda umumiy ravishda ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotga hissa qo'shadi. Bu, o'z navbatida, milliy iqtisodiy o'sishni kuchaytiradi, chunki gender tengligini ta'minlash har ikki jinsning ham iqtidori va resurslarini maksimal darajada samarali ishlatishni ta'minlaydi. Shuningdek, gender stereotiplari jamiyatdagi sog'liq, ta'lim va boshqa ijtimoiy xizmatlar kabi sohalarida ham o'z ta'sirini o'tkazadi. Ayollarni faqat "oilaviy" roldan tashqariga chiqarmaslik va ularni har xil kasb va faoliyat turlari uchun tayyorlamaslik, butun bir avlodning imkoniyatlarini kamaytiradi. Erkaklar uchun esa bu stereotiplar emotsional ifoda va nozik xulq-

atvorlarni jamiyatda norozilik bilan qarashga olib keladi, bu esa ular uchun ruhiy va ijtimoiy sog'liq muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu bilan birga, gender stereotiplari ijtimoiy va siyosiy qarorlarni qabul qilish jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Misol uchun, ayollarning yetarlicha vakolatlarga ega emasligi yoki ular muhim siyosiy lavozimlarda yetarlicha vakillik qilmasligi, jiddiy muammolarni hal qilishda genderni hisobga olgan yondashuvlarning yetishmasligiga olib keladi. Bunday holatlarning bartaraf etilishi uchun genderga oid qarorlarni shakllantiruvchi jarayonlarda teng ishtirokni ta'minlash lozim.

Ushbu stereotiplarni bartaraf etish uchun nafaqat ta'lim tizimida, balki media, iqtisodiyot, siyosat va boshqa sohalarda ham o'zgarishlar zarur. Gender tengligi o'rnatilgan jamiyatda odamlar o'zlarining haqiqiy iste'dodlari va qobiliyatlariga asosanib faoliyat yuritishlari mumkin, bu esa ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va xalqaro maydonda raqobatbardoshlikni oshiradi. Buning uchun jamiyatda ijtimoiy ongni o'zgartirish, gender stereotiplari haqida kengroq ta'lim berish va keng ko'lamdagi jamoat tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, o'quv dasturlari, davlat siyosati va media sohasida gender tengligini ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar va islohotlar orqali gender stereotiplari haqidagi noto'g'ri tushunchalarni tarqatmaslikka erishish mumkin. Gender tengligini faqat ijtimoiy muammolar darajasida ko'rmaslik, balki bu masalani iqtisodiy va siyosiy barqarorlikning muhim elementi sifatida ko'rish kerak.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatda gender stereotiplari bilan kurashish, nafaqat ayollarni, balki erkaklarni ham ularning haqiqiy qobiliyatlarini to'liq amalga oshirishga imkon yaratadi. Buning natijasida barcha jins vakillari o'rtasida tenglik va adolat ta'minlanadi, shuningdek, ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishning barcha sohalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi. Bu jarayonda ham davlat, ham jamiyat har bir a'zosi o'zining mas'uliyatini his qilib, ijtimoiy va siyosiy islohotlarga faol hissa qo'shishi zarur.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. BMT. (1979). Xotin-qizlarga nisbatan diskriminatsiyaning barcha shakllarini yo'qotish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW). Birlashgan Millatlar Tashkiloti.
2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
3. O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi (2011). Oila va nikoh to'g'risidagi qonun. Tashkent: Adabiyotlar nashriyoti.
4. World Economic Forum. (2023). Global Gender Gap Report. Davos: World Economic Forum.
5. Семейное право: учебник / Под ред. Ю. Ф. Беспалова. М., 2015.
6. Maxmudxodjayeva U. M. Ota-ona va bolalar o'rtasidagi munosabatlarni oilaviy va fuqaroviy-huquqiy tartibga solishni takomillashtirish Yurid. fan. dok... dis. – Toshkent: TDYU, 2025.
7. Yuldashev J.I. Vorislik va oila huquqi, Darslik, – Toshkent: TDYU, 2024.
8. Esanova Z.N. Bolalar tarbiyasi bilan bog'liq nizolarni fuqarolik sudida ko'rishning protsessual xususiyatlari: Yurid. fan. dok... dis. – Toshkent: TDYU, 2010.